

<http://dx.doi.org/10.16926/zc.2017.43.04>

Krzysztof CAŁUS

Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

Rewolucja kubańska – w księgozbiorze Biblioteki Głównej Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie

Biblioteka Główna Akademii im. Jana Długosza *de facto* powstała w roku 1957, jako biblioteka Studium Nauczycielskiego w Częstochowie. Następnie zmieniała nazwę i strukturę, analogicznie do zmian w uczelni, na której się znajduje; i tak w 1971 roku na bazie Studium Nauczycielskiego utworzono – zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów – Wyższą Szkołę Nauczycielską¹, a w ramach jej struktury organizacyjnej została powołana pozawydziałowa jednostka organizacyjna, czyli Biblioteka Główna. Natomiast w 1974 roku w rezultacie powołania Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie² powołano równocześnie Bibliotekę Główną WSP. Ustawą z dnia 1 lipca 2004 roku powołano Akademię im. Jana Długosza w Częstochowie, a jednocześnie Bibliotekę Główną WSP przemianowano na Bibliotekę Główną AJD³. Biblioteka działa, realizując wyznaczone zadania w jednolitym systemie biblioteczno-informacyjnym, takie jak:

gromadzenie i celowe uzupełnianie zbiorów, wieloaspektowe ich opracowywanie i wykazywanie w ogólnodostępnych katalogach, odpowiednie przechowywanie i konserwowanie zbiorów, udostępnianie zbiorów.

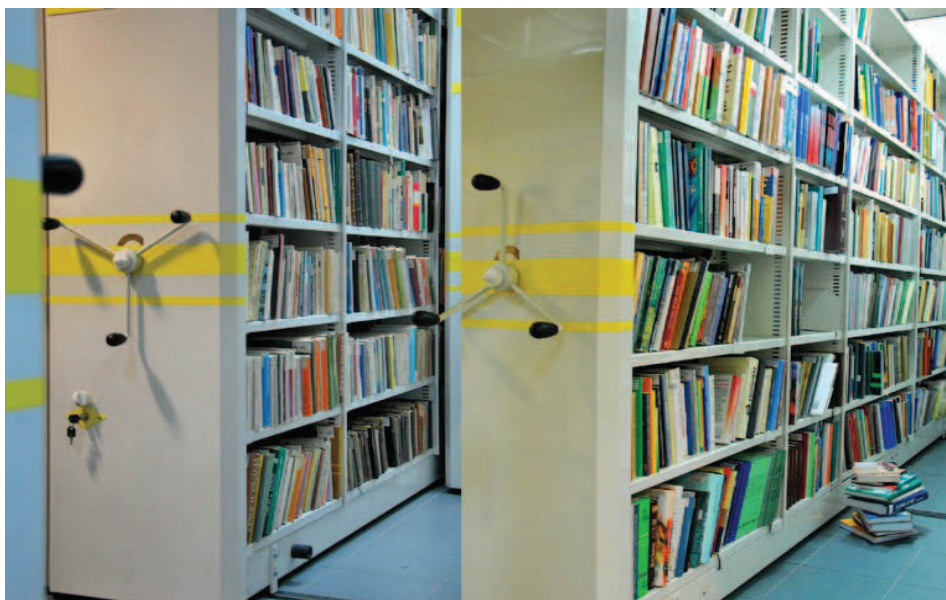
¹ Dz.U. 71.21.196; Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 30 lipca 1971 r w sprawie utworzenia Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie, Dz.U. z dnia 31 sierpnia 1971.

² Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 sierpnia 1974 w sprawie przekształcenia Wyższych Szkół Nauczycielskich w Bydgoszczy, Częstochowie, Olsztynie i Siedlcach w Wyższe Szkoły Pedagogiczne, Dz.U. z dnia 31 sierpnia 1974.

³ Ustawa z dnia 1 lipca 2004 o nadaniu Wyższej Szkole Pedagogicznej w Częstochowie nazwy „Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie”, Dz.U. z dn. 16 sierpnia 2004.

Źródło: <http://bip.ajd.czest.pl/?idm=3&idm2=24> [dostęp: 18.02.2017].

Źródło: www.ajd.czest.pl/news.detalis,1692 [dostęp: 18.02.2017].

Z księgozbioru AJD można korzystać poprzez wypożyczenia miejscowe oraz pozamiejscowe, tzw. międzybiblioteczne, a z księgozbioru podręcznego – na miejscu w czytelnich (Głównej i w specjalistycznych Politologicznej oraz Czasopism)⁴. Księgozbiór liczy około 300 tys. woluminów i jest gromadzony zgodnie z profilem badawczym Uczelni z następujących dziedzin: filologia polska, angielska, germańska, chińska, pedagogika ogólna, społeczna, specjalna, opiekuńcza, przedszkolna, szkolna, pracy, edukacja techniczna, historia, dydaktyka historii, politologia, bezpieczeństwo narodowe, prawo, ekonomia, admini-

⁴ Regulamin porządkowy Biblioteki Głównej Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Załącznik do zarządzenia Nr R-0161/79/2013 Rektora AJD w Częstochowie.

stracja, organizacja i zarządzanie, filozofia, socjologia, psychologia, sztuka, muzyka, religioznawstwo, archiwistyka, bibliotekoznawstwo i informacja naukowa; matematyka, fizyka, informatyka, chemia, biologia, ekologia, ochrona środowiska, kultura fizyczna⁵.

O rewolucji kubańskiej powiedziano i napisano już wiele. Nie ma w tym nic dziwnego, minęło bowiem już od niej prawie 60 lat. Cały czas fascynuje badaczy jako fenomen historyczno-polityczny. Kuba jest przykładem kraju, który sam sobie taką drogę wybrał. Nie stały za tym ani radzieckie czołgi, ani ustalenia światowych mocarstw – chęć zmiany swojego losu wyrazili sami Kubańczycy, dla których socjalizm stanowił naturalną przeciwwagę dla proamerykańskiej, prawicowej dyktatury Fulgencio Batisty. Połączyli hasła walki klasowej z ruchem, jakby na to nie patrzyć, narodowowyzwoleńczym, bo to dawało im nadzieję, że wreszcie we własnym kraju staną się gospodarzami i obywatelami pierwszej kategorii, oraz że będą mogli sami korzystać z zasobów naturalnych swojego kraju. Do tamtej pory, do amerykańskich spółek należało około 40% ziem cukrowniczych, prawie wszystkie gospodarstwa rolne, 90% kopalni i koncesji mineralnych, 80% usług i praktycznie cały przemysł naftowy, obejmujący dwie trzecie kubańskiego importu.

Jeśli chodzi o zbiory dotyczące rewolucji kubańskiej, to – niestety – uwzględniają one ten temat jedynie w stopniu podstawowym i na pewno nie mogą posłużyć jako jedyne lub główne źródło informacji dla osób chcących dogłębnie zapoznać się z ową problematyką. Sytuacja ta wynika m.in. z faktu, iż Akademia im. Jana Długosza nie posiada jednostki naukowej zajmującej się studiami *stricto* latynoamerykańskimi. Księgozbiór może oczywiście stanowić punkt wyjścia dla osób dopiero rozpoczynających badanie rewolucji kubańskiej, słabo lub całkowicie nieobeznanym z tematem, jednakże na pewno nie zadowoli bardziej wymagających czytelników.

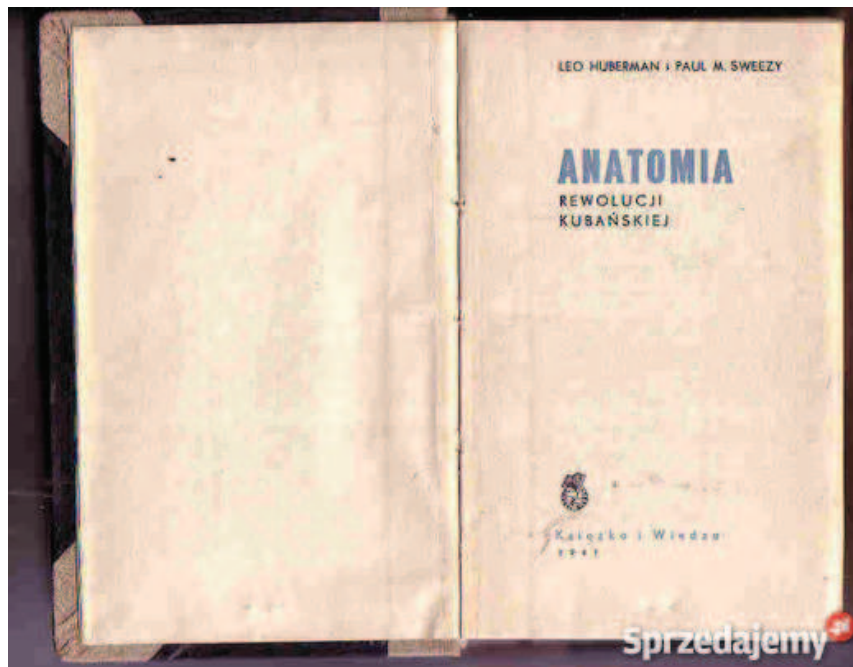
W wypożyczalni biblioteki znajduje się sztandarowa pozycja pt. *Anatomia rewolucji kubańskiej*, autorstwa Leo Hubermana i Paula Marlora Sweezy'ego, będąca strukturalną analizą porewolucyjnej rzeczywistości z 1960 roku na Kubie, napisaną z perspektywy naocznych świadków. Praca ta ma ambicje połączenia dziennikarskiego reportażu z publikacją naukową⁶.

Kolejną pozycją z omawianej tematyki w zbiorach Biblioteki Głównej AJD jest praca utytułowanego polskiego socjologa, wieloletniego pracownika Centrum Studiów Latynoamerykańskich UW, profesora Michała Chmary, pt. *Ideologia rewolucji kubańskiej 1959–1970*. Ta wydana w 1991 roku pozycja analizuje kubańskie przemiany ujmowane jako zjawisko społeczne. Krok po kroku opisuje ideologiczne podstawy tego wydarzenia. Wyjaśnia jej przyczyny, zwłaszcza w kontekście przemian społecznych⁷.

⁵ www.bg.ajd.czyst.pl [dostęp: 8.03.2017].

⁶ L. Huberman, P.M. Sweezy, *Anatomia rewolucji kubańskiej*, Wyd. Książka i Wiedza, Warszawa 1961, s. 4.

⁷ M. Chmara, *Ideologia rewolucji kubańskiej 1959–1970*, Wyd. UAM, Poznań 1991, s. 3–5.

Źródła: <https://sprzedajemy.pl/3565-anatomia-rewolucji-kubańskiej-leo-huberman-i-paul-m-sweetzyczna-402203-nr263557> [dostęp: 18.02.2017]

Można również sięgnąć do mniej „topornych” pozycji, przeznaczonych dla laików chcących dowiedzieć się czegoś więcej o sytuacji w Hawanie. Przykładem takiej książki jest, również dostępna w Bibliotece Głównej AJD, publikacja z serii „Sensacje XX wieku”, autorstwa znanego dziennikarza i popularyzatora historii najnowszej Bogusława Wołoszańskiego, pt. *Na krawędzi – kryzys kubański 1962*, przedstawiająca, co prawda, jeden tylko epizod z najnowszej historii Kuby, ale epizod bardzo istotny, a mianowicie kubański kryzys rakietowy w 1962 roku, kiedy to świat stanął przed obliczem bardzo realnej groźby wojny nuklearnej. Plusem tej książki jest łatwość w jej odbiorze, jednakże wadą – zbyt widoczny popularnonaukowy charakter. Na szczęście uczelnia w swoich zbiorach posiada także *Trzydzieści dni: wspomnienia z kryzysu kubańskiego*, autorstwa J.F. Kennedy’ego, która choć również nie jest pozycją *stricto* naukową, a raczej swego rodzaju pamiętnikiem ówczesnego prezydenta Stanów Zjednoczonych, jednakże dogłębnie, choć – rzecz jasna – bardzo subiektywnie, opisuje kryzys kubański od strony dyplomatycznej.

Na szczególną uwagę zasługuje jeszcze książka Charlesa Wrighta Millsa, amerykańskiego socjologa, twórcy przełomowej koncepcji „wyobraźni socjologicznej”, którą rozwinął w książce z 1959 roku pod tym samym tytułem, uznawanej za jedną z najbardziej wpływowych publikacji w socjologii XX wieku. Za pomocą tego pojęcia chciał poszerzyć spojrzenie jednostek na rzeczywistość,

zazwyczaj ograniczone do najbliższego kręgu społecznego. Twierdził, że socjologia powinna skoncentrować się na analizie związków ludzkich biografii z historią społeczeństw w celu zrozumienia istoty oddziałujących na jednostki struktur społecznych w danym miejscu i czasie. Podejmował również problematykę stosunków politycznych, otwarcie krytykując zarówno amerykański model liberalno-kapitalistyczny, jak i radziecki socjalizm państwowy. W obu konsekwentnie poddawał krytyce etos biurokratyczny⁸.

Pokaźną część księgozbioru Biblioteki Głównej AJD dotyczącą rewolucji kubańskiej stanowią biografie jej lidera – Fidela Castro Ruz. Biblioteka dysponuje kilkoma książkami poświęconymi życiu kubańskiego przywódcy, pisanymi przez różnych autorów, w różnych językach i o różnej proveniencji politycznej. Z jednej strony barykady krytyczny wobec Kuby Serge Raffy, dziennikarz, redaktor naczelny „Le Nouvel Observateur”, autor książki *Fidel Castro. Czy reżim przetrwa dyktatora*, w której kreuje obraz Fidela jako krwawego dyktatora, tyrana i psychopaty, który działa, delikatnie mówiąc, na niekorzyść swojego kraju i swoich obywateli. Warto jednak zauważyć, że wielu znawców tematu zarzuca autorowi stronnictwo i mijanie się z prawdą nawet wobec źródeł, na które sam się w książce powołuje⁹.

Zdecydowanie bardziej stonowana jest pozycja autorstwa niemieckiego dziennikarza Volkera Skierki, który stara się sam nie zabierać stanowiska, nie wygłaszać ocen. Zaletą V. Skierki jest niezależność sądów o Castro, Che Guevarze i innych apostołach rewolucji kubańskiej. Autor prowadzi nas przez życie Fidela i historię Kuby. Jego książka nie jest ani peanem, ani paszkwilem. To doskonale udokumentowana, rzeczowa opowieść, w której autor poświęca dużo uwagi sprawom gospodarczym, wyraża opinie, które nie pasują do żadnej legendy i dzięki temu budzą zaufanie. Gdybyśmy chcieli zadać prostackie pytanie – po czyjej stronie jest autor, odpowiedź brzmiałaby: Jest po stronie Castro, ale bez złudzeń. Na pewno widzi w nim jedną z największych postaci w historii Ameryki Łacińskiej, autora historycznych zasług, ale i niewybaczalnych zbrod-

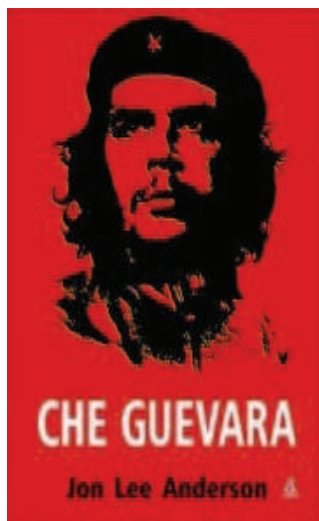

⁸ C. Wright Mills, *Sluchajcie Jankesi*, Wyd. Książka i Wiedza, Warszawa 1961, s. 5–21.

⁹ R. Kennedy, *Trzydzieści dni. Wspomnienia z okresu kryzysu kubańskiego*, Wyd. Bellona, Warszawa 2003, s. 5–10.

ni. Chcąc przeprowadzić rzetelną analizę postaci Fidela Castro i rewolucji kubańskiej na pewno nie powinno się pomijać tej właśnie pozycji.

Analogicznie do Fidela Castro, Biblioteka posiada w swoich zbiorach kilka pozycji traktujących o drugiej ikonie kubańskiej rewolucji, czyli Ernście „Che”

Guevarze. Jego biografie są bardziej zróżnicowane dlatego, że Ernesto Guevara oprócz bycia „ikoną rewolucji” jest także, zapewne wbrew swojej woli, ikoną popkultury. Ilość gadżetów związanych z tą postacią powoduje, że często nie patrzymy na niego jak na polityka, a widzimy w nim bliżej nieokreślonego człowieka z brodą. Dla wielu Latynosów, jak i Europejczyków, będących pod wyraźnym wpływem zachodniej popkultury, Ernesto Guevara jest niezrównanym bojownikiem o wolność Ameryki Południowej, o sprawiedliwość o wyzwolenie spod jarzma Wielkiego Brata z północy. Mimo jego męczystowskich, charakterystycznych dla tego kręgu kulturowego zapatrywań, stał się popkulturową ikoną ruchów antyrasistowskich, kobiecych oraz homoseksualnych. Skutkiem tego powstało na jego

temat wiele książek, z których część znajduje się w zbiorach Biblioteki Głównej Akademii im. Jana Długosza.

Z kilku biografii Ernsta Guevary dostępnych w zbiorach biblioteki najciekawsza wydaje się *Che Guevara* autorstwa Johna Lee Andersona. Autor zadał

sobie trud odpowiedzi na pytanie, jakim człowiekiem był ten argentyński lekarz? co kierowało jego żywymi wyborami? dlaczego zdecydował się zostawić żonę i pięcioro dzieci i oddać się idealistycznej walce o lepszy, bardziej sprawiedliwy świat? Autor próbuje na te pytania odpowiedzieć przy użyciu informacji wydobytych z – kiedyś nieznanych – kubańskich archiwów, co dla badacza na pewno uczyni tę pozycję wartą uwagi¹⁰. Jest to również jedna z tych publikacji, które starają się nie oceniać w skali zerojedynkowej ani samej rewolucji kubańskiej, ani jej uczestników.

Autor dostrzega złożoność zjawiska, przyczyn, przebiegu i skutków tych wydarzeń. Rozpatruje je raczej w kategoriach fenomenologicznych, jako zjawisko społeczne, oraz bada postać Guevary pod kątem psychologicznym. Jest to studium przypadku na temat roli jednostki w ruchu społecznych, wpływu charyzmy na kształt i bieg wydarzeń. Analogiczne stanowisko

¹⁰ J. Lee Anderson, *Che Guevara*, Wyd. Amber, Warszawa 2008, s. 8.

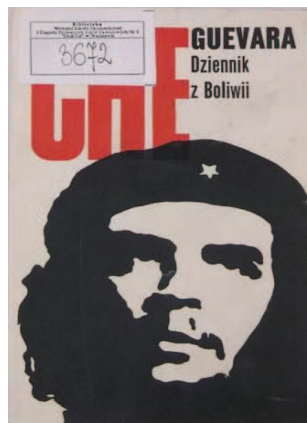
zajmuje autor opracowania pt. *Che Guevara* – Jean Courmier (w tłumaczeniu Władysława Sadkowskiego). Zupełnie inną pozycją jest napisana w tonie apologetycznym publikacja *Ernesto Che Guevara* Josifa Ławrieckiego, w tłumaczeniu Ignacego Bukowskiego¹¹. Napisana w czasach realnego socjalizmu przez radzieckiego komunistę przedstawia jego własny, mocno subiektywny obraz postaci, jakkolwiek ze względów historycznych warto wziąć pod uwagę i taką pozycję, której narracja jest aż tak naznaczona piętnem swoich czasów.

Zupełnie odrębną kategorią prac na temat rewolucji kubańskiej są te pisane przez samych jej przywódców – Fidela Castro i Ernesta Che Guevarę, z których kilka również znajduje się w zbiorach Biblioteki Głównej Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Siłą rzeczy, są to dzieła bardzo subiektywne, przedstawiające punkt widzenia autora, jego własne poglądy i odczucia, jednakże, kiedy przedmiotem badania jest osobowość danej postaci, to książki jego autorstwa na pewno mówią więcej o danym człowieku niż te napisane przez kogoś innego. Sztandarowym przykładem są znane *Dzienniki motocyklowe* napisane przez Ernesta Che Guevarę.

Dzięki *Dziennikom* poznajemy komendanta Che nie jako rewolucjonistę i bojownika o wolność, lub jako mordercę (tak go niektórzy postrzegają), lecz jako romantycznego bohatera, który dzięki podróży zaczyna dostrzegać, jak niesprawiedliwy jest świat. Pod wpływem widoku biedy i wyzysku mieszkańców odwiedzanych krajów, w głównym bohaterze dokonuje się przemiana, dzięki której w późniejszych latach życia staje się rewolucjonistą. Ciekawy jest ponadto obraz krajów latynoamerykańskich, zawarty na kartach *Dzienników*¹².

Jest to książka ważna dla historii dwudziestego wieku. Abstrahując nawet od jej treści merytorycznej, którą jest zapis działań partyzanckich małego oddziału Guevary na terenie Boliwii, ściślej na terenie prowincji Santa Cruz (co jest ważne), jest owa książka dokumentem obrazującym strategię polityczną przyjętą jako strategia słuszna przez przywódców rewolucji kubańskiej. Stąd nie sposób uniknąć refleksji właśnie na ten temat. Dlatego też Fidel Castro, który zaopatrzył dziennik Guevary we wstęp, uznał dokonanie tej czynności za konieczne.

Podsumowując, tematyka kubańska na pewno „nie wyczerpuje się” w zbiorach Biblioteki Głównej Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, niemniej pozycje, które są w niej dostępne, reprezentują wszystkie najważniejsze kierunki w badaniach nad rewolucją kubańską. Mamy możliwość przestudiowania biografii napisanych zarówno przez przywódców, jak również przez innych auto-

¹¹ J. Ławriecki, *Ernesto Che Guevara*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1973.

¹² E. Guevara, *Dzienniki motocyklowe*, Wyd. Świat Literacki, Warszawa 2005, s. 4–5.

rów – przychylnych kubańskiej władzy lub bardzo wobec niej krytycznych. Biografie pozwalają zagłębić się w osobowość Fidela Castro i Ernesta Che Guevary. Aspekt psychologiczny jest bardzo ważny, interdyscyplinarne studia nad tematyką potrafią bowiem doprowadzić do zaskakujących wniosków, które byłyby niewidoczne przy badaniach standardowych. Zgłębienie psychiki kluczowych dla kubańskiej rewolucji postaci daje możliwość zrozumienia motywów ich postępowania. Prześledziwszy ich losy od najmłodszych lat, dowiadujemy się, dlaczego stali się tymi, którzy rzucili wyzwanie rządowi Fulgencia Batisty. Autobiografie to z kolei szansa dla nich samych na przedstawienie subiektywnego punktu widzenia na tamte wydarzenia. Inaczej bowiem oceniać je będzie autor – postronny badacz, a inaczej sami przywódcy rewolucji kubańskiej, osobiście i emocjonalnie zaangażowani w całą sprawę.

Nie bez znaczenia jest też aspekt ideologiczny poruszony w kilku wspomnianych publikacjach. Zarówno bowiem Fidel Castro, jak i Ernesto Che Guevara i ich najbliżsi współpracownicy byli nieodrodnymi duchowymi spadkobiercami Karola Marksa, Fryderyka Engelsa i Włodzimierza Lenina. To właśnie marksizm-leninizm, materializm dialektyczny i historyczny – jako czynniki ideologiczne – oraz fatalna sytuacja gospodarcza i zależność od Stanów Zjednoczonych – jako czynniki społeczno-ekonomiczne – stanowiły teoretyczne i praktyczne podstawy działalności rewolucjonistów. Ich rzetelna analiza, zwłaszcza przez pryzmat *Ideologii rewolucji kubańskiej* Leo Hubermana, wydaje się niezbędną. Przedstawione w artykule pozycje z pewnością stanowią dobrą bazę do dalszych, pogłębionych badań nad tematem.

Bibliografia

I. Źródła drukowane

- Regulamin porządkowy Biblioteki Głównej Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Załącznik do zarządzenia Nr R-0161/79/2013 Rektora AJD w Częstochowie.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 30 lipca 1971 r. w sprawie utworzenia Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie (Dz.U. z dnia 31 sierpnia 1971).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 20 sierpnia 1974 r. w sprawie przekształcenia Wyższych Szkół Nauczycielskich w Bydgoszczy, Częstochowie, Olsztynie i Siedlcach w Wyższe Szkoły Pedagogiczne (Dz.U. z dnia 31 sierpnia 1974).
- Ustawa z dn. 1 lipca 2004 r. o nadaniu Wyższej Szkole Pedagogicznej w Częstochowie nazwy „Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie” (Dz.U. z 16 sierpnia 2004).

Źródła internetowe

<http://www.bg.ajd.czyst.pl>

II. Opracowania

- Chmara M., *Ideologia rewolucji kubańskiej 1959–1970*, Wyd. UAM, Poznań 1991.
- Guevara E., *Dziennik z Boliwii*, Wyd. Książka i Wiedza, Warszawa 1969.
- Guevara E., *Dzienniki motocyklowe*, Wyd. Świat Literacki, Warszawa 2005.
- Huberman L., Sweezy P.M., *Anatomia rewolucji kubańskiej*, Wyd. Książka i Wiedza, Warszawa 1961.
- Kennedy R., *Trzydzieści dni. Wspomnienia z okresu kryzysu kubańskiego*, Wyd. Bellona, Warszawa 2003.
- Lee Anderson J., *Che Guevara*, Wyd. Amber, Warszawa 2008.
- Ławriecki J., *Ernesto Che Guevara*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1973.
- Wright Mills C., *Słuchajcie Jankesi*, Wyd. Książka i Wiedza, Warszawa 1961.

Rewolucja kubańska – w księgozbiorze Biblioteki Głównej Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie**Streszczenie**

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie księgozbioru Biblioteki Głównej Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie pod kątem pozycji dotyczących przewrotu politycznego na Kubie. Zapoznawszy czytelnika z historią Biblioteki, autor pogrupował prace traktujące o tematyce kubańskiej znajdujące się w jej zbiorach, wyróżniając biografie (w tym także autobiografie), książki opisujące ideologiczne podłoże wydarzeń z przełomu 1958 i 1959 roku oraz te, których tematem jest ogólna sytuacja społeczno-gospodarcza na Kubie przełomu lat 50. i 60. ubiegłego wieku. Opisane zostały przykłady książek każdej z 3 kategorii. Autor charakteryzuje każdą z nich krótko, punktując najważniejsze jej cechy pod kątem przydatności w prowadzeniu badań humanistycznych nad Kubą i jej rewolucją. W artykule zwrócono uwagę na pozycje pisane przez autorów o różnych korzeniach ideowych i politycznych, zarówno przychylnych rządowi kubańskiemu, jak i bardzo wobec niego krytycznych. W zamyśle autora artykuł ma stanowić punkt wyjścia do dalszych rozważań nad postaciami Fidela Castro i Ernesta „Che” Guevary, ich spuścizną ideową oraz Kubą jako państwem.

Słowa kluczowe: rewolucja, Kuba, Akademia im. Jana Długosza, biblioteka, Castro, Guevara.

The Cuban Revolution in collection of books of Jan Długosz Academy Main Library in Częstochowa

Summary

The purpose of this article is to examine the book collection of Jan Długosz Academy Main Library in Częstochowa for positions on the political upheaval in Cuba. After acquainting a reader with the history of the Library, the author grouped the works dealing of Cuban contained in their collections on: biographies (including autobiographies), a book describing the ideological base of the events in 1958 and 1959 year, and those whose theme is the overall socio-economic situation of Cuba in the late 50's and 60's of the last century. Examples of books each of the 3 categories have been described. The author characterizes each of them briefly and points the most important attributes if it comes to its usefulness in conducting humanistic research over Cuba and its revolution. The article draws attention to the books written by authors with different ideological and political roots of both favorable Cuban government and very critical towards them. The intention of the author of the article is to provide a starting point for further examination on the figures of Fidel Castro and Ernesto "Che" Guevara, their ideological legacy and Cuba as a state.

Key words: revolution, Cuba, Jan Długosz Academy, library, Castro, Guevara.